

ХАЙ ДОБРЕ СЛОВО В СЕРЦІ ОЗОВЕТЬСЯ

Людська доброта і гуманність є визначальними ідеалами в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. Він підкреслював, що моральна свідомість ґрунтується на гуманних почуттях. «Зло, яке чинить хтось і яке мені особисто ніякої шкоди не завдає, – писав В.О. Сухомлинський, – буде сприйняте і пережите мною як особисте горе лише тоді, коли я не раз пережив радість, роблячи для людей добро, не дістаючи від цього ніякої вигоди, але переживаючи задоволення тільки від того, що я творю добро, – таким правилом повинні керуватися ми в практиці виховної роботи, добиваючись єдності поведінки і свідомості» [4].

В.О. Сухомлинський виступав за такі загальнолюдські норми моральності дітей:

- роби все так, щоб людям, які тебе оточують, добре було;
- плати за людські блага та щасливе дитинство добром;
- будь добрим і чуйним до людей. Допомагай слабким і беззахисним. Допомагай товаришу в біді. Не завдавай людям прикрості. Поважай та шануй матір і батька;
- не будь байдужим до зла. Борись проти зла, обману, несправедливості.

У своїй творчій діяльності В.О. Сухомлинський безпосередньо піднімав питання гуманізації міжособистісних взаємин. Гуманне ставлення до інших педагог підносить до рівня громадського обов'язку кожної людини. Високоморальні вчинки свідчать про глибоку повагу до гідності особистості, вони є запорукою формування благородних людських почуттів та необхідною умовою духовно-морального прогресу суспільства.

В. Сухомлинський був переконаний у тому, що не можна сформуванню у дитини добрих почуттів та гарних якостей, якщо в дитинстві, отрочстві та ранній юності людина не

присвятила хоча б найменшу частку своєї душі для щастя та блага інших.

Тому і хочеться звернутися до творчої спадщини В.О. Сухомлинського, виховувати за допомогою його казок, оповідань людей чуйних, сердечних, турботливих, уважних, які б з любов'ю і повагою ставилися до інших людей. Адже це й є запорука щастя. У цьому полягає доброта і гуманність міжлюдських відносин.

Нині в умовах розквитості, демократизації, гласності гостро виявилися брак

духовності, жорстокість, низька культура людей. Коли думаєш про це, намагаєшся дошукатися причин такої деформації, знову й знову повертаєшся до першооснови суспільства – людини, до її душі, почуттів, потреб.

Розкриваючи таїну художнього слова, зачарувавши і полонивши ним дитяче серце, хочеться дати школяреві орієнтири, показати безмежжя духовних багатств, продумавши стимули до безупинного живлення ними свого серця, спонукати до співпраці.

Багато проблем нашого складного життя, політичні й економічні пошуки витіснили розмову про літературу зі сторінок преси, екранів телебачення... Єдина надія – на вчителя. Якщо ми, педагоги, у шкільні роки в дитині не виплекаємо любові до рідного слова, до української книжки, не розбудимо почуття національної гідності, не прищепимо потреби в духовному самоудосконаленні, то й не матимемо своєї духовної державності.

Художні твори, звертаючись до далекої і близької історії, сьогодення і майбутнього, сіють знання, спроможні підняти силу духу, виховують любов і гордість за свій народ, плекають бажання й готовність захистити його від нових незгод, відчуті себе органічною часткою народу, повноцінною особистістю, людиною високої гідності і неповторності.

Звертаючи особливу увагу на систему духовно-морального виховання школярів, орієнтацію на загальнолюдські цінності, видатний український педагог В.О. Сухомлинський говорив: «Турбота про гармонійний розвиток моралі, розуму, почуттів, про виховання благородства серця, чистоти всіх духовних поривань і устремлінь є суттю виховання нової людини».

Тож нехай художнє слово озветься в юних серцях ваших вихованців щедрою добротою до людей!

Пропоную вашій увазі конспект уроку за оповіданням письменника рідного краю, орієнтованого на загальнолюдські цінності, на основі творчої спадщини В.О. Сухомлинського.

ЛЮДИНА – ПРИРОДИ ВЕРШИНА

Тема. В. Близнець. Оповідання «Кривенька». Гуманне ставлення людини до світу природи.

Мета: ознайомити учнів із творчістю письменника рідного краю; розвивати увагу, пам'ять, образне та логічне мислення, навички роботи з текстом; навчати унаочнювати та візуалізувати почуте повідомлення (самостійно або за допомогою вчителя), використовуючи різні засоби (схеми, таблиці тощо) для відтворення змісту, структурування навчальної інформації; виявляти взаємозв'язок змісту творів про природу із власними потребами для особистісного розвитку; характеризувати порушені в творах проблеми екологічного характеру: гармонії природи і людини, дбайливого ставлення до навколишнього середовища; характеризувати емоційний стан персонажів творів, їхню поведінку та вчинки, виявляючи толерантність; орієнтувати здобувачів освіти на загальнолюдські цінності на основі творчої спадщини В.О. Сухомлинського; виховувати любов до своєї малої батьківщини, інтерес до її літератури, гордість за рідний край, почуття доброти, милосердя.

Тип уроку: урок літератури рідного краю.

Форма уроку: урок доброти, зустрічі з природою.

Наочність, обладнання: портрет В. Близнеця, літературна карта Кіровоградщини, збірки оповідань письменника, епіграфи, літературознавчі, тлумачні словники, малюнки (фотографії) качки, каченят, словники синонімів, мультимедійні засоби.

Форми, методи й прийоми роботи: колективне заповнення таблиці, «Розминка», обмін враженнями, «Життєвість ситуації», «Усне малювання», «Синонімічна хвилинка», «Цитати для роздумів», проблемні запитання, «Народознавча хвилинка», робота над виразним читанням, «Ланцюжок», «Незакінчене речення», повідомлення учнів, робота з епіграфами, «Поетична хвилинка», «Фізкультхвилинка», словникова робота, «Мікрофон».

Міжпредметні зв'язки: українська мова (синоніми, пестливі слова), психологія (переживання людини та тварини), філософія (життя і смерть), усна народна творчість (народні прикмети), природознавство (життя птахів), музичне мистецтво (музика Т. Веренера).

Теорія літератури: літературний портрет, синоніми, прислів'я, приказки, пестливі слова.

Епіграф:

Любіть травинку і тваринку, і сонце
завтрашнього дня.

Ліна Костенко

Першим джерелом прекрасного є природа.

Василь Сухомлинський

Перебіг уроку

I. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО УРОКУ

«Ланцюжок».

- Побажайте одне одному «ланцюжком» успіхів, наснаги, удачі й натхнення на сьогоднішньому уроці.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

«Розминка».

- «Розкодуйте» прислів'я.

Живи	в
службі	з
то	вона
буде	й
тобі	природою
у	дружбі

Відповідь. З природою живи у дружбі, то й буде вона тобі в службі.

- Як ви розумієте його зміст?

III. ОГОЛОШЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ УРОКУ

Слово вчителя.

Дуже часто в житті люди виявляють

жорстокість один до одного. На жаль, таке буває не тільки серед людей, а й серед тварин. Про це ми й поговоримо на сьогоднішньому уроці.

ІV. ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Система запитань і завдань.

Обмін враженнями.

- Чи сподобався вам твір?
 - З якими творами, на вашу думку, тематично пов'язане оповідання В. Близнеця «Кривенька»? (С. Гуцала «Лось», Л. Смілянського «Лідер», М. Чабанівського «Вірний» тощо).

- Чи пам'ятаєте ви, хто автор цього оповідання? (Віктор Близнець).

- Що ви про нього знаєте?

Повідомлення учнів про письменника.

Учень 1.

Народився Віктор Семенович Близнець у селі Володимирівка на Кіровоградщині (1933-1981). Він був четвертою дитиною у сім'ї. Батько – росіянин, мати – українка. Вони одружилися, коли йшла громадянська війна. Після війни батьки оселилися на Кіровоградщині й зажили мирним життям.

Учень 2.

Письменників часто запитують, хто вплинув на формування їх як літераторів. Віктор Близнець в автобіографії дає відповідь: «Питаєте про впливи, про літературне навчання... Одна людина була для мене і Шекспіром, і Котигорошком, і Сагайдачним. Це – мій батько. Він для мене – жива історія з усім минулим, сучасним і прийдешнім». Батько відкрив для нього книгу життя, книгу землі. Мати пильно оберігала своє родинне вогнище і повчала: не свисти в хаті, не гойдай ногами, не тарахоти ложками... І кожне її повчання від чогось застерігало. Зростав хлопчик серед безкінечних сивих полинових рівнин і безмежного неба у високості. Степ і небо увійшли в душу майбутнього письменника назавжди. А ще була річечка, захоплюючі ігри «в білих і червоних», а в неділю – скачки на конях, привілля в степу, де хлопчаки цілим гуртом пасли колгоспні табуни.

Учень 3.

Потім було навчання у школі, але його перервала війна. Разом з дорослими Віті довелося пережити важкі часи окупації, голод, жахи. Пізніше однією з тем його творчості стане тема «діти війни». Після закінчення

війни продовжував учитися. Школа тоді була без книжок, зошитів, олівців. Пам'ятає, як його мама, сільська вчителька, фарбувала крохмалем газету і з пам'яті відтворювала сторінку букваря, бо в цілому селі не збереглося жодного. А ввечері ця газета знову фарбувалася, і писалися на ній літери, склади. Вчився Віктор старанно, багато читав і потай пописував вірші.

Учень 4.

В. Близнець закінчив факультет журналістики Київського університету і став відомим письменником. Був щирим, подитячому наївним. Коли в товаристві заходила мова про якийсь маловідомий твір і йшло його жваве обговорення, Віктор Близнець переважно мовчав. Уже скрадалась думка, що він цього твору не читав – і раптом коротке, влучне й оригінальне судження. Так ішла інтенсивна робота думки і душі.

Учень 5.

Прийшов у літературу з оповіданнями для дорослих, та скоро відчув, що його покликання – писати для дітей. Для них він переклав з давньоруської і переказав літопис «Повість минулих літ». Деякі з його творів – автобіографічні. Письменник навіть повість «Звук павутинки» присвятив трав'яним коникам, хрущам, тихому дощу, замуленій річечці як найкращим спогадам дитинства.

Робота над аналізом оповідання.

- Де відбувається подія, зображена у творі?
 - Розкажіть, як ви уявляєте собі цю місцевість.

- Прочитайте мовчки уривок від слів: «От попереду гордовито виступає старий обважнілий селезень», закінчуючи словами: «І зачинає за ними ворота».

- Перекажіть цей уривок так, як ви собі уявляєте зображене письменником.

- Чи доводилося вам спостерігати за життям і поведінкою птахів або звірів?

- Що ви побачили й почули?

- Прочитайте виразно уривок від слів: «Ніколи баба не чула, щоб хтось тривожив...» до слів: «Баба Ганя підбрала качку».

- Дотримуйтеся потрібних змін темпу читання та інтонацій, використовуйте всі інші засоби виразності.

- Що ви відчули, прочитавши сцену злодійського викрадення лисицею качки?

- Який настрій оволодів вами, коли качка, хоч і слабо, стріпнула крилом, шарпалась, розтуляла то одне, то друге око?

- Прочитайте уривок від слів: «Очунює!» – зраділа стара» до – «Баба називала її Кривенькою».

- Які почуття викликав у вас цей епізод?
- Розкажіть, як баба Ганя лікувала руденьку.

- Виділіть у тексті те місце, де розповідається, як жінка вистежувала качку.

- Прочитайте цей уривок виразно.

- Як зустріли Кривеньку качки?

- У чому проявилася жорстокість качок по відношенню до Кривенької?

- Чому вони «одна поперед одної вихоплювалися з гурту і скубли її»?

- Як характеризує їх така дія?

- Що відчували ви, стежачи за перебігом подій у качиному гурті?

- Чим таку поведінку пояснила баба Ганя?

- Як повівся вожак?

- Скажіть, чи добре було Кривенькій серед качок?

«Життєвість ситуації».

- Чи не трапляється подібне і з людьми?

- Може, вам доводилося бути свідком зневажливого ставлення гурту до когось одного.

- Як би ви повелися в такій ситуації?

- Що б ви зробили, якби ваші друзі почали ставитися до вас так, як качки до Кривенької?

- Перечитайте мовчки уривок від слів: «Потяглася Кривенька за всіма до води», закінчуючи словами: «Останньою поверталася вона й на ферму».

- Які почуття ви пережили, читаючи цей уривок?

- Чому, на вашу думку, Кривенька покидала своє гніздо в найбільшу спеку?

- Розкажіть, як поставилися качки до нової сім'ї Кривенької.

- Як склалася подальша доля качки?

- Що змусило качок знову прийняти Кривеньку до себе?

- Як ставилися до каченят дорослі качки? Чому?

- Що відчувала при цьому Кривенька?

- Прочитайте відповідні рядки з тексту.

- Які почуття викликав у вас табун маленьких каченят?

- Чому була задоволена їхня мати – Кривенька?

«Усне малювання».

- Усно опишіть зовнішній вигляд селезня, качки, маленьких каченят.

- Як автор описує птахів?

Колективне заповнення таблиці

Качки	Каченята	Селезень
«Товсті, товстобокі, порода так званих глинястих качок, руденьких, завезених аж з Полтави», «Розумні, які слухняні та не набридливі», «От розумники, от золоті мої діти!».	«Привела на ферму восьмеро маленьких жовтобоких клубочків», «Прудкі пухнасті каченята, які народились на волі в дуплі, жваво лопотіли, щось визбирували на порозі та все пригортались до своєї матері, до її крила».	«От попереду гордовито виступає обважнілий селезень. У нього на крилах темно-синє, з перламутровим відблиском пір'я, дві білі подушечки на щоках – бакенбарди. Він рівно й високо несе голову, зрідка оглядаючись на свій табун і поважно крякає».

- Прочитайте опис зовнішності Ганни Іванівни.

Ганна Іванівна (баба Ганя)

«Старенька жінка», «Стара маленька жіночка», «Видно лише її хустку, та широку рясну спідницю, та ще те, як вона склала руки на грудях».

- Як він називається? (*Літературний портрет*).

Теорія літератури.

Портрет – зображення зовнішнього вигляду людини, яке слугує одним із засобів характеротворення, типізації та, більшою мірою, індивідуалізації персонажів.

- Що свідчить про те, що баба Ганя була доброю, чуйною?

- Жінка розмовляла з качками, як з людьми. Як вона називає кривеньку качечку? («сердешна», «нещасна», «голубонька»,

«мудра»).

- Як називається така група слів? (*Пестливі слова*).

Теорія літератури.

Пестливі слова – слова, за допомогою яких виявляємо ласку, любов і ніжність у ставленні до когось.

«Цитати для роздумів».

Сім'я – один із шедеврів природи.

Д. Сантаяна

Людина є не що інше, як ряд її вчинків.

Г.Гегель

- Бачу, ви трошки втомилися. Пропоную вам провести фізкультхвилинку.

«Фізкультхвилинка».

Звучить мелодія Т. Веренера «Танок маленьких каченят». Один з учнів виконує імітаційні музично-ритмічні рухи, а решта за ним повторює.

«Синонімічна хвилинка».

- Виберіть з тексту оповідання синоніми до слова «йти», а також нові для вас слова.

Теорія літератури.

Синоніми – (від гр. *synonymos* – однойменний) – слова, різні за звучанням і написанням, але однакові чи близькі за своїм основним значенням.

Йти – бігати, лізуть, виходила, поверталася, виступає, йде, підтяглися, тягнеться, вибирається, перебирають ногами, заметалися, вискочила, шмигнуло, почовгала, подалася, крутнулася, побігла, поповзла, припадала, шкандибати, шкутильгала, задибуляла, придибуляла, відступали, товкся, задибала, потяглася, спустився, повзе, дрібоче, поверталася, прибилась, блукає, шуснула, тікала, гналась, не відставала, полізла, почовгала, прийшла, перекочувалися, приводила, бігатимуть, плестись.

«Народознавча хвилинка».

- Чи знаєте ви, які прикмети погоди можуть віщувати птахи?

Безперервно пірнають і хлюпочуться качки – буде дощ.

Птахи замовкли, але ластівки та стрижи літають над землею – на грозу.

Кури, гуси, качки змащують своє пір'я жиром, а курчата не відходять від квочки – чекай негоди.

«Поетична хвилинка».

- Які вірші ви знаєте про каченят, качку?

Почалапали каченята

Почалапали каченята

та по чаполоті.

Каченята-чапенята:

сухо нам у роті.

В білих льолях сплять лілеї,

чаплена на чатах:

Ці лілеї - дрімолі,

а ми – каченята!

Свого дядька ми приспали.

і тата, і маму,

діда-качура поклали

спати в красноталі.

А самі, хоч далеченько,
Чап по чаполоті
до води, до водиченьки –
сухо ж нам у роті!

М. Вінграновський

Качечка

Качечка кряче,
каченят не бачить.

Кличе качечка курчат:

- Чи не бачили качат?

- Ні, качечко, ми качат

не бачили в вічі,

а качура без качат

зустрічали двічі!

Г. Бойко

V. ПІДСУМОК УРОКУ

«Мікрофон».

- З якою метою, на вашу думку, письменник написав це оповідання? (*Щоб читач усвідомив турботу про світ природи і рідних людей як неодмінну рису гуманності*).

Словникова робота.

Гуманізм – ставлення до людини (тварини), пройняте турботою про її благо, гідність.

- Розкажіть, хто з героїв, вивчених або самостійно прочитаних творів, був добрим до птахів і тварин?

- Кому в оповіданні автор співчуває?

Проблемні запитання.

- Чи можлива дружба людини і тварини (птаха)?

- Людина є господарем, паном чи захисником природи?

- Чи не схожа інколи наша поведінка до качиної зграї?

- Чи не буваємо ми байдужі до чужої біди?

- Що нового ви дізналися про взаємини людини з тваринним світом?

Робота з епіграфами.

- Поясніть, як ви розумієте подані слова?

Заключне слово вчителя.

Один із провідних мотивів творчості Віктора Близнеця – милосердя. Доброта його героїв, щирість їхньої душі, прагнення допомогти людям, тваринам нехай сіють у ваших серцях добро, яке є вічним мірилом людяності.

VI. РЕФЛЕКСІЯ

«Незакінчене речення».

Прочитавши оповідання В. Близнеця «Кривенька», я зробив (-ла) висновок...

Провідний мотив творчості письменника...

VII. САМООЦІНЮВАННЯ

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Обов'язкове:

1. Скласти і записати у зошити характеристику Ганни Іванівни.

2. Скласти план до твору.

За бажанням:

1. Прочитати оповідання В.Сухомлинського «Материне щастя». Написати відгук на твір.

2. Перечитати оповідання В. Близнеця «Кривенька». Написати, що відчули під час читання, коли змінилися ваші почуття.

3. Самостійно прочитати твори письменника-земляка В. Близнеця: «Людина в снігах», «Звук павутинки».

4. Написати власну поезію на тему збереження природи.

5. Написати письмовий твір на одну з тем: Обов'язок перед природою.

«У фарбах ожива душа природи».

Знай, люби і бережи!

Качина сім'я.

Людина – природи вершина.

Вірю завжди в широчінь океану

Серця вразливого, серця людського.

6. Написати діалог «Моя розмова з природою».

7. Охарактеризувати вчинки баби Гані.

8. Написати твір-роздум «Що означає бути доброю людиною?»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. К., Радянська школа, 1977. Т.4. 630 с.

2. Волошина Н.Й. Вивчення української літератури в 5-му класі : метод. посібник. К.: Пед. думка, 1997. С.89-90.

3. Волошина Н.Й., Бандура О.М. Українська література : підручник для 5 класу. К., «Освіта», 1992. С.280-288.

4. Михайлова Н. Емоційне виховання учнів на уроках української літератури. *Дивослово*. 1999. №7. С.44.

5. Як звук павутинки... : збірник літературно-критичних статей, нарисів про В. Близнеця. Автобіографія, неопубліковані твори / упорядн. Р. М. Близнець, За ред. В. В. Яременка. К.: Веселка.С. 157.

6. URL: zubrila.com.